YENİ TÜRK ŞİİRİNDE EDEBİ SANATLAR

RECAİ KAPUSUZOĞLU

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1911
KÜLTÜR SERİSİ: 1047

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-441-6

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Kapak Tasarımı: Mahmut Doğan

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: İMAK OFSET BASIM YAYIN SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Akçaburgaz Mah. 137. Sok.No: 12 Esenyurt / İstanbul / TÜRKİYE
Sertifika Numarası: 45523 Tel: (0212) 444 62 18

İstanbul- 2022

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Recai Kapusuzoğlu: 1959'da Yozgat'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimimi Yozgat'ta tamamladı.1981'de Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesini bitirdi. Aynı yıl öğretmenliğe başladı. Yurdun değişik illerinde altı yıl edebiyat öğretmenliği yaptıktan sonra 1987'de açılan bir sınavı kazanarak Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığında Osmanlıca-arşiv uzman yardımcısı olarak çalışmaya başladı. Çok iyi derecede Osmanlıca bilmektedir.

1990 yılında kendi isteğiyle bu kurumdan istifa ederek asıl mesleği olan öğretmenliğe dönüş yaptı. Aynı yıl Türkçe-edebiyat öğretmeni olarak dershaneciliğe başlayarak aralıksız olarak bugüne kadar sürdürdü. Pek çok özel okulun ve dershanenin kuruculuğunu yapan yazarın üniversite sınavlarına hazırlanan öğrenciler için hazırladığı birçok kitabı yayımlanmıştır. 2002'de Yozgat Fen Edebiyat Fakültesi'nde Türk Dili ve Kompozisyon dersleri veren yazarın Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrenciliği devam etmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 9
EDEBİ SANATLAR (SÖZ SANATLARI) 9
AKİS (YANSITMA) 17
AKROSTİŞ 24
ALEGORİ-TEMSİLÎ İSTİARE-TEMSİLÎ TEŞBİH 26
TEMSİLÎ (YAYGIN) İSTİARE 28
TEMSİLİ TEŞBİH (YAYGIN TEŞBİH) 31
ALIŞILMAMIŞ BAĞDAŞTIRMA 34
İBHAM 36
ALİTERASYON 41
ASONANS 51
CİNAS 55
HÜSN-İ TA'LÎL 67
İADE / SON YİNELEME / GERİ GÖNDERME 85
İCÂZ 93
İKTİBAS (ÖDÜNÇ ALMA / AKTARMA / ALINTI YAPMA) 99
İLTİFAT 113
İMGE 120
ŞİİRDE GERÇEKLİK VE ANLAM 121
İRSÂL-İ MESEL 130
İSTİARE (EGRETİLEME) (METAFOR) 135
İSTİDRAD 173
İDMÂC 173
İSTİFHAM 176
İŞTİKAK 184
KALB (ANAGRAM) 191
KAT' (KESİŞ) 193
KİNAYE 200
LEFF Ü NEŞR 231
MECAZ 238
MECAZ-I MÜRSEL 243
MÜBALAĞA (ABARTMA) 288
MÜŞAKELE 303
NİDA 309
REDDÜ'L-ACEZ ALE'S-SADR (ÖN YİNELEME-ART YİNELEME) 315
RÜCÛ (DÖNÜŞ) 320
SEHL -İ MÜMTENİ 333
SİHR-İ HELAL 335
TA'RİZ (DOKUNDURMA/ SİTEM/ İĞNELEME) 342
TECÂHÜL-İ ARİF (BİLMEZLİKTEN GELME) 357
TECRİD (SOYUTLAMA) 384

TEDRİC (DERECELENDİRME SANATI) 388
TEFRİK- TAKSÎM 392
TEKELLÜM-İ SÂMİT 394
TEKRİR 399
TELMİH (HATIRLATMA) 408
TENASÜB (MÜRAAT-I NAZİR) 439
TERDİD (BEKLENMEZLİK) 451
TEŞBİH (BENZETME) 464
TEŞHİS VE İNTAK (KİŞİLEŞTİRME VE KONUŞTURMA) 503
TEVRİYE- İHAM- İSTİHDAM 533
TEZAT (KARŞITLIK) 556
YALINLIK 580
EDEBİ SANATLAR KAYNAKÇASI 584
KİTAPLAR 584
TEZLER 585
MAKALELER 586

ÖNSÖZ

EDEBİ SANATLAR (SÖZ SANATLARI)

Edebiyat, insanın duygu ve düşüncelerini yazılı veya sözlü olarak güzel bir biçimde anlatması sanatıdır. Edebiyat bir bilim değil güzel sanatların bir koludur. Edebiyat, duygu ve düşüncelerin sözlü ya da yazılı olarak en güzel, en etkili biçimde anlatımıdır. Ancak her söz veya yazının sanat değeri yoktur. Edebiyat eserlerindeki temel amaç, bir konuda bilinmeyenleri açıklamak değil, herhangi bir iletiyi dilin imkanlarından yararlanarak etkileyici ve güzel bir şekilde anlatmaktır. Edebiyat, okuyanda veya dinleyende estetik duygular uyandırmaya çalışır.

Edebiyatın konusu olan yazılara edebi metin diyoruz. Makale, fıkra, deneme gibi bir kısım edebi metinler bilgilendirme, öğretme amacı güder; roman, hikaye, şiir gibi sanatsal metinlerin amacı ise estetik bir duygu oluşturmak ve bir güzellik yaratmaktır. Sanatçı, kaynağı gerçek dünya, gerçeklik olan bir konuyu kendi duygu ve düşünce dünyasındaki etkilerle yeniden biçimlendirip ortaya koyar. Sanat metinleri, gerçeklerin sanatçının hayal, duygu ve düşünce dünyasında yeniden yorumlanması ve şekillenmesiyle meydana gelir. Bu metinlerde estetik ön plandadır. Sezdirmek ve hissettirmek esastır.

Ders vermek, öğüt vermek, toplumsal bir soruna çözüm üretmek amacıyla yazılan pek çok örnek olsa da bir şiirin, öykünün, romanın değeri anlatılan ya da ele alınan sorunla ölçülmez. Bu tür didaktik eserlerin sanat değeri daha düşüktür. Eser, yazarın konuyu işleyişine, ona bakış açısına ve dili kullanışındaki özgünlüğe, okuyucuda uyandırdığı düşsel ögelere göre değer kazanır. Estetik bir haz, güzellik oluşturma amaçlı edebi metinlerde sözcüklerin çağrışım gücünden, duyguları yansıtma özelliğinden yararlanılır. Amaç düşsel ögeler, imgeler oluşturmak böylece okuyucunun duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirmektir. Edebi eser, özellikle şiir, her okunduğunda yeniden yorumlanmaya açıktır.

Sanat değeri yüksek edebi metinlerdeki sözcükler yan ve mecaz anlam değerleriyle kullanılır, her okuyana her okuyuşta farklı anlamları algılamasını sağlayan bir özellik taşır. Hatta aynı metin farklı yaş gruplarındaki insanlar tarafından okunduğunda farklı çağrışımların oluşmasını sağlayacaktır.

Sanatçılar, tabiatı izlerlerken bizim göremediğimiz, güzellikleri görürler. Bazen üzerinde bile durmadığımız küçük ayrıntıları bile gözden kaçırmazlar. Yaşamın gerçek sahnelerini duygu, düşünce, deneyim ve hayal dünyalarının süzgecinden geçirerek bize aktarırlar.

Edebiyat türlerinin en eskisi şiirdir. Bugüne dek şiirin birbirinden

farklı birçok tanımı yapılmıştır. Bu tanımlamalar çağdan çağa, kişiden kişiye değişmiş; kesin bir tanıma ulaşılamamıştır. Bu durum bir bakıma doğal sayılmalıdır, çünkü şiir "öznel" nitelikleri ağır basan bir türdür. Denilebilir ki yeryüzünde ne kadar şair varsa, o kadar da şiir anlayışı vardır. Kimi şairler şiirde sözcüklerin ses ve anlam uyumunu, kimi şairler ölçü ve kafiyeyi, ahengi, kimi şairler düşünceyi ve toplumsal yararı, kimi şairlerse anlam kapalılığını ön plana alan şiir tanımları yapmışlar ve sanat anlayışları geliştirmişlerdir. Ahmet Haşim, şiiri "musiki ile söz arasında sözden ziyade musikiye yakın ortalama bir dil" olarak tanımlar. Cahit Sıtkı'ya göre şiir, "sözcüklerle güzel şekiller kurma sanatı"dır. Yahya Kemal'e göre şiir "kalpten geçen bir hadisenin lisan halinde tecelli edişidir."

Etkili, güzel söz söyleme sanatı olan edebiyatta, dilin gerçek ve sembolik anlamlarına başvurmak, az sözle çok şey ifade etmek, anlam ilgisi kurmak yoluyla yapılan sanatların büyük bir yeri vardır. Bu sanatlara "edebî sanatlar" adı verilir.

Edebi sanatlar, şiirde veya düzyazıda sözü süslemek amacıyla başvurulan anlam veya ses oyunlarıdır.

Bazı edebi sanatlar yalnızca şiire özgü olsa da birçoğunu düzyazıda da kullanmak mümkündür. Edebî sanatlar veya söz sanatları adını verdiğimiz söz ve anlam oyunları, az sözle çok şey ifade etmeye, anlam ve çağrışım ilgileri kurmaya yarar. Sözcüklerin anlam olarak görüntülerinden ve ses değerlerinden yararlanmak, söze bir anlam derinliği kazandırmak amacı güder. Bazı söz sanatları ise sözün ahengini güçlendirmeye yarar. Söz sanatları, şiiri sıradan ve yavan sözler yığını olmaktan kurtarır. Okuyucunun duygu ve düşünce dünyasını harekete geçirir, coşku ve heyecanını artırır. Okuyucuyu düşünmeye ve şiirdeki gizli anlamları keşfetmeye zorlar.

Sanatçıları, toplumun diğer bireylerden farklı kılan bir özellik de, onların kullandıkları dili gündelik hayatın dışındaki anlam ve göreviyle kullanabilmeleri, sözcüklere ve cümlelere yeni anlamlar yüklemeleri ve dili zenginleştirebilmeleridir. Edebî eserlerden zevk almak ve onu doğru anlamlandırmak ise bu sanatlı dilin özelliklerini bilmekle mümkündür.

İnce duyguların, keskin zekâların ve estetik duyarlığın ürünü olarak doğmuş olan edebî sanatlar, Türk edebiyatında geniş yer tutar.

Süslü ve sanatlı yazmayı amaçlayan şairler, edebi sanatlara başvururken yalınlığı tercih eden şairler söz sanatlarından uzak durmuşlardır.

Edebiyatımızda söz sanatlarına en çok yer veren sanatçılar Divan şairleridir. Daha doğrusu sanatlı söyleyiş, Divan şairlerinin temel amacıdır. Divan şairi, şiire başlarken bir tecahül-i arif yapmayı, bir hüsn-i talil veya telmih yapmayı kafasına koyar ve bu yolda sözcükler arar. Böyle olunca şiirde anlam geri plana düşer ve yapılan bir

söz oyunundan ileri gidemez. Üstelik gelmiş geçmiş yüzlerce Divan şairi "mazmun" adı verilen" gül-bülbül; şarap-saki; âşık-mâşuk" kavramları ve peygamber kıssaları etrafında dönüp dolaşır. Divan şiirinden bu mazmunları çıkardığımızda söz sanatları açısından geriye pek bir şey kalmaz, desek yeridir. Fuzuli, Baki, Nedim, Nâili gibi birkaç şair dışında söz sanatlarında özgünlüğü yakalayan şair pek görülmez. Cumhuriyet şiirinde gördüğümüz özgün benzetmeleri, istiareleri, kinayeleri, kişileştirmeleri… Divan şiirinde görmemiz mümkün değildir. Kalb, akis, rücu, terdit, tedric gibi sanatlara verilen örnekler ise yok denecek kadar azdır.

Edebi sanatlara Halk şairleri de yer verir. Ancak bunlar teşbih, teşhis, cinas mübalağa, kinaye gibi üç dört sanatla sınırlıdır. Çoğu eğitimsiz olan ve usta-çırak ilişkisiyle kendini yetiştirmeye çalışan Halk şairi, leff ü neşr, tecahül-i arif, hüsn-i talil, terdit, rücu gibi sanatları bilmez. Yapmışsa da bu bilinçli değildir. Mesela Aşık Veysel'in koşmalarında çok incelikli istiare örnekleri bulmak mümkündür ancak Veysel, istiarenin ne olduğunu biliyor muydu, sanmam. Halk şiirinde parlak imgeler, özgün söyleyişler yok denecek kadar azdır. Kalıplaşmış dizeler, ölçü ve kafiyeyi tutturmak için bulunmuş, şiirin bütünlüğünü bozan doldurma mısralar halk şiirinin sanat değerini sınırlar.

Tanzimat Dönemi şairleri şiirde düşünceye daha çok önem verdiklerinden irsal-i mesel, tariz, tezat, icaz gibi sanatları çok kullanırlar.

Servet-i Fünuncuların kullandığı ağır, anlaşılmaz, yapay dil, onları edebi sanatları kullanmada başarısız kılmıştır. Bu nedenle kitabımızda -Tevfik Fikret dışında- Servet-i Fünun şairlerinden seçilmiş örnekler son derece azdır.

Türk Edebiyatının en zengin, en hareketli olduğu dönem 20. Yüzyılın ilk yarısıdır. Şiirde ve diğer türlerde edebiyatımızın en güçlü kalemleri bu dönemde yetişmiştir. Bunu da normal karşılamak gerekir, çünkü edebiyat toplumsal ve siyasi kargaşadan beslenir. Bir cihan imparatorluğunun çöktüğü, buna bağlı olarak bir yeniden dirilişin yaşandığı 20. Yüzyılın ilk yarısı Türk edebiyatının altın dönemidir.

Edebi sanatların en güzel, en çeşitli, en yeni örneklerini Cumhuriyet Dönemi şairlerinde buluruz. Bu çalışmamızda Divan ve Halk şiirini dışta bırakarak sadece "Yeni Türk Şiirinde Edebi Sanatlar"ı ele almamızın nedeni bu zenginliği görmüş olmamızdır. Bu yıllarda edebiyatımızın zenginliğine bir neden aradığımda şu sonuca vardım veya "Günümüzde neden büyük şair yetişmiyor?" sorusunun kendimce cevabını buldum:

Öncelikle bu dönemin aydınları, sanatçıları geleneksel şiirimizi ve onun dili olan Osmanlıcayı çok iyi biliyorlardı ve şiir yazarken kelime bulmakta sıkıntı çekmiyorlardı. Dili

sadeleştirme adı altında yapılan tasfiye çalışması öncelikle şairin kelime dağarcığını budadı. Günümüz şairi sadece önceki Türkçenin kelime zenginliğinden mahrum kalmadı, bu dilin uzun ünlülerle örülü ahenginden de yararlanamayacak duruma düştü.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yetişen aydınların önemli bir avantajı da Batı edebiyatına giriş kapısı olan Fransızcayı çok iyi biliyor olmalarıydı. Yahya Kemal, Necip Fazıl, Ahmet Haşim, Attilâ İlhan -örnekleri siz çoğaltabilirsiniz- Fransızca bilmemiş olsalardı, Batı Edebiyatını tanıma imkanından mahrum kalacaklar ve elde ettikleri zirveye ulaşmaları mümkün olmayacaktı. Edebiyat ortamının bu günkü kısırlığının son bir sebebi de -yine bana göre- edebiyat dergilerinin kültür hayatımızdan tamamıyla çekilmiş olmasıdır. Cemil Meriç'in deyişiyle: "Dergi, hür tefekkürün kalesi…" Bir şairi yeni şiirler yazmaya teşvik eden en önemli itici güç, sanatçının eserini bir derginin sayfalarında görebilmekten duyacağı heyecandır. *Bugün bir Dergah, bir Varlık, bir Hisar, bir Türk Edebiyatı, bir Mavera…* -yine örnekleri çoğaltabilirsiniz- dergileri olsaydı edebiyatımız bu derece kısır ve verimsiz olmazdı.

Bilindiği gibi edebiyatımızda yenileşme Şinasi ile başlatılır (1860). Bu nedenle "Yeni Türk Şiirinde Edebi Sanatlar" konulu bu çalışmamızda bu tarihten sonra eserler vermiş sanatçıların şiirlerinden örnekler vereceğiz. Halk şairlerinden ise yalnızca Aşık Veysel, Mahzuni Şerif gibi günümüz ozanlarından şiir parçaları seçeceğiz.

Bu çalışmamızda Türk Edebiyatında haklı bir yer edinmiş olan ve edebi sanatları başarıyla kullandığına inandığımız hemen her şairden –iki yüzün üzerinde şairden- binlerce örnek bulacaksınız.

Bu araştırmayı yaparken kitabımızın sonunda yer alan "Edebi Sanatlar Kaynakçası" listesinde yer alan kitap, tez ve makalelerin tamamını, örnekler seçtiğimiz şairlerden bazılarının en az bir kitabını inceledik. Ve bu araştırmayı yaparken gördük ki Cumhuriyet Döneminde hak ettiği ilgiyi görememiş pek çok şairimiz var. Bilhassa bir türlü yakamızı bırakmayan ideolojik taassup pek çok şairimizi belli grupların okuduğu, diğerlerinin önyargıyla yaklaştığı, bu nedenle önemsemediği sıradan şairler durumuna düşürmüştür.

Kitabımızda, daha önce bu konuda kaleme alınmış ve çoğu birbirinin tekrarı olan onlarca kitabın hiç birinde örneklenmemiş binlerce şiir parçası bulacaksınız. Mesela sadece bir rücu, bir mecaz-ı mürsel, bir istiare, bir kinaye sanatından verdiğimiz örnekleri incelerseniz örneklerin yeni, çeşitli ve sayıca çok fazla olduğunu görebilirsiniz. Bizden önceki çalışmaların tamamında bu sanatlara topu topu üç beş örnek verildiğini görürsünüz. Mesela rücu için Muallim Naci'nin "Erbab-ı teşâür

çoğaldı, şair azaldı/ Yok öyle değil şairin ancak adı kaldı" beyiti, bir de Şinasi'nin "Ne dedim tövbeler olsun" diye başlayan dizeleri… Kinaye içinse Pir Sultan Abdal'ın "İçim oyuk derdim büyük" ve Yunus Emre'nin "Şu karşıma göğüs geren taş bağırlı dağlar mısın" dizeleri dışında yeni ve değişik örnekler görmek pek mümkün değildir. Divan şiirinden verilen örnekler ise, arada büyük bir dil problemi olduğundan edebi sanatların öğrenilmesine bir katkı sağlamamaktadır.

Gelelim bu çalışmamızdan en çok kimler yararlanacak, sorusunun cevabına. Öncelikle kitabımızda açık, anlaşılır bir dil kullanmaya özen gösterdik. Bu konuda yapılmış çalışmaların hepsinde yer alan ve pratikte bir yararı olmayan edebi sanatları sınıflandırma çabası içinde olmadık. "Heyecana merbut sanatlar, lafza merbut sanatlar" gibi ölü bir dille yapılmış sınıflandırmaların veya onlarca cinas çeşidi (mümasil cinas, müstevfa cinas, lahik cinas, mutarraf cinas, müşevveş cinas, hat cinası…) veya onlarca teşbih çeşidi sıralamanın konuyu öğrenmemizi zorlaştırdığı da bir gerçektir.

Yine adı duyulmamış, edebiyatımızda örneği bile bulunmayan Arapça belagat kitaplarında yer aldığı için edebi sanat olarak gösterilen ifrat, tefrit, tensik, tevcih, tarsi, tezkar, idmac, mülemmâ, müzavece… gibi birçok terimi açıklamak ve bunlara örnek bulmak çabasına girmedik. Çünkü bu bilgiler; çalışmamızın hedef kitlesi olan şiirseverlerin, genç şairlerin, Türk Dili ve Edebiyatı bölümü lisans öğrencilerinin, edebiyat öğretmenlerinin ve Edebî Bilgiler dersi okutan akademisyenlerin hiçbir işine yaramayacaktı. Bu tür çalışmalarda ayrıntılı tanımdan çok, yeni ve bol örnek vermemiz çok daha yaralı olacaktı.

Bu kitapta verilen örnekler şiirin bütününden koparıldığı için bazen sanatları görmek zorlaşıyordu. Bu nedenle bazı şiir parçalarının başını ve sonunu uzun tutmak zorunda kaldık.

Örneklerde bu günkü yazım kurallarına göre birçok yazım ve noktalama yanlışı görülebilir. Bunun nedeni şairin imlasına bağlı kalmaya çalışmamızdır.

Bu kitapta edebiyatımızda yaygın olarak kullanıldığını düşündüğümüz sanatları alfabetik sırayla inceledik.

Edebiyat öğretmenlerimize örnek olması için Faruk Nafiz'in iki güzel şiirini edebi sanatlar bakımından inceledikten sonra sizi kitaptaki örneklerle baş başa bırakıyorum. Örnekleri okurken benim görebildiklerimin dışında başka söz sanatları da yakalayabilirsiniz. Çalışmamızın edebiyat öğretmenlerine, edebiyat bölümü öğrencilerine, genç şairlere ve şiirseverlere yararlı olacağını umarım.

Melekü'l Mevt
Hangi ceylan seni kesmiş de çocukken memeden,
Hangi kaplan sana süt vermiş öz annen yerine?
Üç yüz evlik köyü takmış saçının tellerine,
Sürüyorsun bu mezarlıkta için titremeden.

Seyre çık sevdiğim, akşamları kurbanlarını
Yarıyor kalbini herkes sana göstermek için
Ah, o taş kalbine bir gün heyecan vermek için
Yedi köy halkı sebil etti bu yıl kanlarını.
Bir çiçek rikkati sinmiş de ipekten tenine,
Sonra göğsünde çelikten mi dövülmüş bu yürek?
Sen köyün derdine bigane yaşarken gülerek
Gömüyor can veren evladını yüzlerce nine.
Bir ölüm meltemi halinde eserken nefesin,
Ömrü bir dal gibi âşıklarının sallanıyor;
İhtiyarlar yanıyor, körpe çocuklar yanıyor;
Sen köyün sıtmalı bağrında cehennem mi nesin?
Faruk Nafiz Çamlıbel
.

Faruk Nafiz'in Melekü'l Mevt adlı şiirini edebi sanatlar açısından inceleyelim: Bilindiği gibi ölüm meleği Azrail'dir. Şair sevgiliyi acımasızlığı nedeniyle ölüm meleğine benzettiği için şiirine bu ismi vermiş. Şiirin içinde melekü'l mevt geçmiyor ancak şiirin adı bize devamında gelecek dizelerin nasıl şekilleneceğini haber veriyor.

Şiir öncelikle güçlü ahengiyle okuyucuyu kendine çekiyor ve ezberlenmesi kolay bir şiir olarak belirginleşiyor. Bu ahengi sağlayan en önemli etken tam ve zengin kafiyelerin kullanıldığı güçlü kafiye örgüsünün yanında son derece başarılı kullanılmış olan aruzdur. Şiir, aruzun işlek bir kalıbıyla fe i lâ tün (fâ i lâ tün)/ fe i lâ tün/ fe i lâ tün/ fe i lün kalıbıyla yazılmış ve imale, zihaf gibi söyleyiş güzelliğini bozan aruz kusurlarına yer verilmemiştir. Bir edebiyat öğretmeni olarak benim de sık sık kullandığım "Bu günkü Türkçe aruzla şiir yazmaya elverişli değildir." görüşünü bu şiir tümüyle tekzip ediyor. Adı Beş Hececi şairler arasında geçmesi de büyük bir çelişki olan Faruk Nafiz aruzla sade Türkçenin en güzel şiirlerini yazmıştır. Şiirdeki güçlü ahengin oluşmasında ses, sözcük ve dörtlük tekrarlarının da önemli bir payı var. Sözcüklerin tekrarı tekrir, ünlülerin tekrarı asonans, ünsüzlerin tekrarı da aliterasyondur. Şiirin genelinde "r,s ve n" aliterasyonu güçlü bir ahenk oluşturuyor. İlk ve son dörtlük dışında düz seslilerin (a,e,ı, i) çok kullanıldığı görülüyor. Aradaki üç dörtlükte kullanılan yaklaşık yüz seksen ünlünün sadece yirmi sekizi yuvarlak (o,ö,u, ü) ünlüdür.
Şiirin sade bir Türkçeyle (yalın değil) yazıldığını söyledik. Adı dışında, şiirde yaşayan Türkçede kullanılmayan hiçbir sözcük yok. Sade ama son derece süslü bir anlatımla kaleme alınmış.

Şiir, şairin cevabını bildiği ama bilmez göründüğü sorularla başlıyor. İstifham ve tecahül-i ârif sanatlarına

başvuruyor. Sevgiliyi bir ceylan memeden kesmemiş ve bir kaplan ona süt vermemiştir. Şair bunu biliyor yine de bilmez görünüyor. Ceylan benzetmesiyle yumuşak huylu olmayı, kaplan benzetmesiyle acımasız olmayı ima ediyor. Bu nedenle ceylan ve kaplan tezatlı olarak birinci ve ikinci dizede alt alta verilmiş. Birinci ve ikinci dizedeki

ceylan---------- memeden kesmek

kaplan---------- süt vermek

kelimeleri düzenli leff ü neşr sanatını oluşturur.

Üçüncü dizedeki "üç yüz ev" sözüyle evde yaşayanlar kast ediliyor ve mecaz-ı mürsel yapılıyor. Sevgilinin saçının ipe veya zincire benzetilmesi kapalı istiaredir. Aynı zamanda güçlü bir mübalağadır. Sözü edilen mezarlık sevgilinin köyüdür. (kapalı istiare) ,"için titremeden" sözü kinayelidir ve sevgilinin acımasızlığını bildirir.

İkinci dörtlükte nida sanatı dışında "taş kalp" sözüyle teşbih-i beliğ yapılıyor. "Yarıyor kalbini herkes sana göstermek için." mübalağalı bir söyleyiştir.

Üçüncü dörtlükte yine iki teşbih-i beliğ (güzel benzetme) örneği var: "ipek ten", "çelik yürek". Bu iki benzetme tezatlı olarak bir araya getirilmiş. Bu benzetmelerdeki mecazi anlam yumuşaklık ve acımasızlıktır. Yüreğin çelikten dövülmüş olamayacağını bilmez görünmesi tecahül-i âriftir. Bu dörtlüğün üçüncü dizesinde "köyün derdi"nde mecaz-ı mürsel vardır.

Dördüncü dörtlükte sevgilinin nefesi ölüm meltemine, aşıkların ömrü rüzgarda sallanan bir ağaca benzetilmiş. İkinci benzetme dört öğesi de bulunan tam teşbih örneğidir. "Bir ölüm meltemi halinde eserken nefesin" dizesinde "halinde" kelimesinin "gibi" edatı yerinde kullanıldığını düşünerek buna da tam teşbih demekte bir sakınca yoktur. Üçüncü dizede ihtiyarlar ile körpe çocuklar tezatlı sözlerdir. "Sen köyün sıtmalı bağrında cehennem mi nesin?" dizesinde yine bir teşbih ve tecahül-i ârif vardır.

Bu bölümü yazmaya başlarken asıl niyetimiz Faruk Nafiz'in "Firarî" şiirini incelemekti. Ancak Melekü'l Mevt" de incelemeye değer bir şiirdi. Şimdi "Firarî" şiirine de bir bakalım:

.

Firari

Sana çirkin dediler, düşmanı oldum güzelin,
Sana kafir dediler, diş biledim hakka bile.
Topladın saçtığı altınları yüzlerce elin,
Kahpelendin de garez bağladım ahlaka bile.

Sana çirkin demedim ben, sana kafir demedim,
Bence dinin gibi küfrün de mukaddesti senin,

Yaşadın beş sene kalbimde misafir demedim.
Bu firar aklına nereden, ne zaman esti senin?

Zülfünün yay gibi çelik tellerine
Takılan gönlüm asırlarca peşinden gidecek.
Sen bir ahu gibi dağdan dağa kaçsan da yine
Seni aşkım canavarlar gibi takip edecek...
Faruk Nafiz Çamlıbel
.
Bu şiir de aynı aruz kalıbıyla yazılmış. Yine şair aruzu kullanmakta ve güçlü bir ahenk oluşturmakta aynı başarıyı tekrarlamış. Yine "r ve n" aliterasyonları ve düz ünlülerin çokça kullanıldığı asonans, tam ve zengin kafiyeler, çapraz kafiye örgüsü şiire güçlü bir ahenk kazandırmış.

İlk dörtlüğün ilk dizesinde "çirkin"-"güzel" tezadlı, ikinci dizesinde "kafir"-"hak" tezadlı; "çirkin"-"kafir" ile "güzel"-"hak" tenasüblü sözcüklerdir. Dördü birden düzensiz, eskilerin deyimiyle, müşevveş leff ü neşr örneğidir. "Diş bilemek" kinayeli bir sözdür ve mecaz anlamıyla düşmanlık beslemek" anlamına gelir. "yüzlerce el" elin sahibi insanları kast ettiğine göre bu bir mecaz-ı mürseldir. Yine "kahpelenmek" ile "ahlak" tezatlı kavramlardır.

İkinci dörtlükte tekrarlanan sözcükler var: "demedim" (Tekrir). "Küfr" ile "kâfir" aynı kökten türemiş Arapça kelimeler olduğuna göre burada iştikak sanatı vardır.
İkinci dörtlüğün üçüncü dizesinde "kalp" bir eve veya zindana benzetilmiş. Benzetilen "ev" verilmediğine göre bu bir kapalı istiaredir. Bu dörtlüğün son dizesinde istifham sanatı vardır.

Son dörtlükte zülf (sevgilinin saçı) çeliğe benzetilmiş. Bu, dört öğesi de bulunan tam teşbihtir. Bu benzetme, güçlü bir mübalağadır. Asırlarca sürüklenen gönül, şairin kendisidir. Mecaz-ı mürsel, aynı şekilde mübalağa. Son iki dizede sevgili ahuya (ceylan), aşk canavara benzetilmiş ve iki tam teşbih yapılmış. Canavar ile âhu tezatlıdır.
Sen------ âhu
Aşk------ canavar
Bu dört kelime düzenli leff ü neşr örneğidir.

Recai KAPUSUZOĞLU
recaikapusuzoglu@hotmail.com
https://recaikapusuzoglu.com
youtube. recaikapusuzoğlu
01.10.2021-Yozgat

AKİS (YANSITMA)

Akis, bir cümle veya dizedeki kelimelerin yerlerini ya tamamen veya kısmen değiştirerek yeniden anlamlı bir söz ortaya çıkarmak sanatıdır:

.

Bırak gideyim, ben suyum
Ben suyum, bırak gideyim
Gideyim bırak, suyum ben

.

Önceki sözler ile yansıması arasında anlam bakımından önemli bir fark bulunması şarttır. Bu fark ne kadar fazla olursa akis sanatı da o derece başarılı ve tesirli olur. Eğer önceki sözler ile sonrakiler arasında bir anlam farkı olmazsa akis bir kelime oyunundan ibaret kalır; hiçbir değeri olmaz.

Akis sanatına, Tard u aks ve Aks u tebdîl adları da verilmektedir. Düzenli olup olmamasına göre ikiye ayrılır.

Akis sanatında her iki parça değişikliğe uğramadan yer değiştirmişse buna aks-i tam (tam akis); yer değiştirmede düzensizlik veya bazı eksiklik ve fazlalıklar ortaya çıkmışsa buna da aks-i nakis (eksik akis) denir.

.

Turgut Uyar'ın dizeleri tam akis örneğidir:

Güneş görmemiş midye
Midye görmemiş güneş
Ve soygun halindeki otel malzemeleri
Ve altın arayıcılar
Turgut Uyar

.

Şu şiir, eksik akis örneğidir:

Yiyen değil başkası toplar malı
Toplayan değil başkası yer malı
Giyen değil başkası diker elbiseyi
Diken değil başkası giyer elbiseyi
Şerefi yoktur dünyada malı az olanın
Malı yoktur dünyada şerefi az olanın

.

Akis, reddü'l-acüz ale's-sadr ve iâde, tekrir birbirine yakın sanatlardır. Her birinde tekrarlanan kelimeler vardır. Aralarındaki fark şudur: Akiste tekrarlanan ve yer değiştirenler bir kelime değil bir söz öbeği veya bir dizedeki kelimelerdir. Reddü'l-acüz ale's-sadr'da ise tekrarlanan söz öbeği değil bir kelime veya birleşik kelimedir. Dolayısıyla kelimelerin kendi içinde tersine sıralanması, yer değiştirmesi söz konusu değildir. İâdede beytin veya dizenin son kelimesi bir sonraki beytin veya dizenin ilk kelimesi olarak tekrarlanır. Tekrirde bir sözcük dikkat çekecek biçimde sık tekrarlanır.

ÖRNEKLER

Kabz u bastı bu yolun der-pey olur birbirine
Her düzün bir yokuşu her yokuşun bir düzü var
Pertev Paşa

.

Biz maymungillerden
İnsanoğulları
Düşünen hayvan
Kimimiz akıllı maymun
Kimimiz maymun akıllı
Ümit Yaşar Oğuzcan

.

bu gece bir konuk gelecek sana
ıtır kokulu gün odana indiğinde
pencerende solgun yüzüyle belirecek
sana bu gece bir konuk gelecek
Haydar Ergülen

.

her şey benim kalbimdir
söküp aldığım kardan
kardan söküp aldığım
çocuksuz bir anne gülüşüyle
her şey benim kalbimdir
Turgut Uyar

.

Üç dilim kavun kestim birini ben yedim
Kavundan üç dilim kestim birini yedim.
Birini sana ayırdım kadın al birini sen ye
Turgut Uyar

.

kar yağar ormanlara kar yağar kışlalara
ormanlara kışlalara kar yağar
kışlanın yanı deniz
Turgut Uyar

.

Ben gülüşüne öldüm, o ölüşüme güldü.
Farklıydık işte!
Özdemir Asaf

.

Çamlıkları dolaşır **rüzgar gibi kuşları,**
Dallarda şarkı söyler **kuşlar gibi rüzgarı.**
Faruk Nafiz

Bir denizanasıdır umut,
Ta suların ortasında,
Açılır, kapanır,
Kapanır, açılır.
Can Yücel

.

Bir gemi yelken açtı hayâl iklimlerine,
Civarından çığlıkla yorgun martılar kaçtı
Rüzgâr sürüklenirken derinlerden derine;
Hayâl iklimlerine bir gemi yelken açtı.
Ali Mümtaz Arolat

.

ey ibrahimin duası/ ibrahimin duası ey
kitabı öğreten kum gönülleri vaha eden gül
A.Vahap Akbaş

.

Burda insan, toprak gibi, güneş gibi, deniz gibi bereketli;
Burda insan gibi verimli deniz, güneş ve toprak
Nazım Hikmet

.

burada kalamazsın, başa dönemezsin
ama dön
Eve dön! Şarkıya dön! Kalbine dön!
Şarkıya dön! Kalbine dön! Eve dön!

Kalbine dön! Eve dön! Şarkıya dön!
Eve dönmek
kendime sarkıntılık etmekten başka nedir?
İsmet Özel

Selam sana Muhammed
Selam sana Mustafa
Mustafa selam sana
Ey seçilmiş seçilmiş
Ey öğülmüş öğülmüş
Muhammed selam sana
Sezai Karakoç

.

Vazgeçmededir aşkın güzelliği
Boy atarken alabildiğine gür
Düzlerde ırmaklar örneği yürür
Yeşerirken ak bademin çiçeği.

Güzelliği vazgeçmededir aşkın
Dur kapısında bu masal ülkenin
Suyun ışığı kokusu yeşilin
Bırak bir deli tomurcukta kalsın.
Aşkın güzelliği vazgeçmededir
Sabahattin Kudret Aksal

.

doruk uçurumun içinde bir uçurum,
uçurum doruğun içinde bir doruk,
Özdemir İnce

.

Çocuk
Güzel anılar gibi hüzünlü
Hüzünlü şarkılar gibi güzel
Cemal Süreya

.

Günümüz halk ozanlarından Cinasî'nin "Sultanım" adını taşıyan şiiri güzel bir akis örneğidir:

Hicran olur ayrılık, ayrılık olur hicran,
Giryan bana sensizlik, sensizlik bana giryan.
Hasta muhtaç tabibe, tabibe muhtaç hasta,
Derman bana gözlerin, gözlerin bana derman.
Âşık Cinâsî

.

Sendendir ilâhi yine bu mekr ü bu fitne
Bu mekr ü bu fitne yine sendendir ilâhi
Ziya Paşa
(Bu fitne ve hile, İlâhî yine sendendir.)

.

Her gün yeni baştan iri ve güzel
Bir beyaz gül gibi açar gönlümde şafak
Ne güzel ya Rabbim; Rabbim ne güzel
Türk-İslam yaratılmak…
Yavuz Bülent Bakiler

.

Sükûn büyür, dalgalanır ömrümde sükûnlar
Sükûnlar zamanın, zaman sükûnların içinde akar.
Fazıl Hüsnü

.

Artık su bardağı yapılan bir kadeh gibi kederliyim,
Ruhum hatıraların, hatıralar ruhumun uzaklarında.
Fazıl Hüsnü

.

İstanbul Türk olurken
Türk İstanbul olmuştur.
Fazıl Hüsnü

.

Ölünün diriliğidir Asu.
Dirinin ölülüğü değil.
Ölü diriyi açıklamaz, diri ölüyü açıklar.
İşte bundan ötürü diridir hep Asu.
Ayaklarım gider ben kalırım
Ben giderim ayaklarım kalır
Fazıl Hüsnü

.

gözleri ellerini gördü, elleri kördü
sönen ışık yandı, yanan ışık söndü...
Özdemir Asaf

.

Ne olursan ol, kadın; şeytan, canavar, baykuş
Yok kurtuluş elimden, elimden yok kurtuluş!
Cahit Sıtkı Tarancı

.

Uyanabilir miyiz sanki böyle rüyadan
Asırlar kadar uzun, müphem ve tatlı bir an
Biz o kadar sarhoşuz, o kadar sarhoşuz biz!
Cahit Sıtkı

.

Genç adam, at yorganı!
Sana haram, uyuman!
Aman efendim, aman!
Efendim, aman, aman
Necip Fazıl

.

Bir şey dinleme artık, artık bir şey dinleme!
Çağır bütün günahkâr ruhları cehenneme
Necip Fazıl

.

Sana söyleyince söyledim sanıyorum.
Söyleyince sana sanıyorum söyledim.
Söyledim sanıyorum söyleyince sana.
Sanıyorum söyledim sana söyleyince.
Özdemir Asaf

.

Eskiden vardım ben, şimdi hiçim ben;
Şimdi bir hiçim ben, eskiden vardım
Muammer Lütfi Bahşi

.

Şu hâlim olur belki gufrân-ı câlib
Olur belki gufrân-ı câlib şu hâlim.
Muallim Nâci

.

İnsanlar mutluluğu mu ararlar güzelde,
Mutlulukta ille de güzeli mi ararlar?
Oysa bu olanlar ne, insanların içinde;
Ki orada bulurlar ki orada boğarlar.
Özdemir Asaf

.

Tanrı buyuracak ve susacak yel kış
dönümünden yedi gün önce
buyuracak Tanrı ve susacak yel kış
dönümünden yedi gün sonra
Özdemir İnce

.

Saatlerini denize bakarak
ayarlayan kentler,
denize bakarak saatlerini ayarlayan
kentler,
kentler saatlerini ayarlayan
bakarak denize
kentler saatlerini ayarlayan denize
bakarak
Özdemir İnce

.

ve dönmek için köşeyi kısalan yolun
sonunda
biriktirin ve zenginleşin,
zenginleşin ve biriktirin
ve surlar ve hisarlar
ve kaleler dikin çevrenize dikenli
teller,
asma köprüler, sular ve tuzaklar
Özdemir İnce

.

Olmaz bilde "olur"u, olur bilde
"olmaz"ı;
Buluver günü geçmez, pörsümez ve
solmazı.
Necip Fazıl

.

Bana bir türkü öğretsen
Geldiğim yerlere er geç dönebilsem
Hem yürüsem hem söylesem
Hem söylesem hem yürüsem
Arif Damar

.

Beni zaman bölüyor, beni doğruyor
adet,
Medet ey birin Bir'i, ey birin Bir'i
medet!
Necip Fazıl

.

Boşandı seyl-i dümû'um, boşandı
a'sâbım.
Utandım ağlayarak, ağladım
utanmayarak!
Mehmed Âkif Ersoy

.

Bizler mi vakti hoşça
geçirmekteyiz bugün
Şüphem budur: **Vakit mi**
geçirmektedir bizi?
Yahya Kemal Beyatlı

.

ne bakışlar **ne uzaklar** ne onun en
güzel aksi
ne uzaklar ne akisler her şeyi hiçbir
veriyor
Turgut Uyar

.

Besait oldu mürekkep, mürekkep
oldu basit
Mecaz oldu hakikat, hakikat oldu
mecaz
Sadullah Paşa

.

Raz-ı ruhiyle ruh-ı razında
Hep melâli-i şi'r uçar gibidir
Faik Ali Ozansoy

.

erkek güzeli kadın
kadın güzeli erkek
dibinde fosforlu bir karanlığın
Attilâ İlhan

.

Re'is olmuş bizim Behçet gelin
alkışlayın sizler
Gelin alkışlayın sizler re'is olmuş
bizim Behçet
Bizim Behcet re'is olmuş gelin
alkışlayın sizler
Gelin alkışlayın sizler bizim. Behçet
re'is olmuş

.

Kargacık
Burgacık yazılar
yazılar dolu kitaplar
kitaplar dolu yazılar
Asaf Halet Çelebi

.

Gelse der-gahına ikram görürler
kürema
Kürema der-gehine gelse görürler
ikram
Ziya Paşa

.

Hiç yara almadan
Aynadan geçemezsin
Geçemezsin aynadan
Hiç yara almadan
Sezen Aksu

.

işte biz dinleyen duyan düşünen
duvarlar
işte o çocuk yumruklu dev
o dev yumruklu çocuk
Attilâ İlhan

.

Her an bir yeni su vardı,
Her yeni suda bir yeni an.
Özdemir Asaf

.

Ne o, kımıldamaz oldun,
kımıldamaz oldun, ne o,
Yeller duruverdi,
Duruverdi ses.
Fazıl Hüsnü

.

Hoyratlar söylenir ağıtlar, acıklı
Ağıtlar söylenir hoyrattan yanık?
Arif Nihat

.

Karışıyorum cümbüşüne ses, ışık,
renk
Renk, ışık, ses,
Işık, ses, renk
Senin de bunlarla mutlu olduğunu
hiç bilmeyerek.
İbrahim Zeki Burdurlu

.

Sen gelmedin, güz erken geldi
Kalbim hüzün ve kedere...
Gelişini bekliyorum şimdi
gidişini özlediğim gibi...
Güz erken geldi, sen gelmedin.
Refik Durbaş

.

aşktaki düşmanlık değil
düşmanlıktaki aşk
onları şimdi birbirinden ayıran
Murathan Mungan

.

zaman ayrıldım ayrıldım ayrılamadım
zaman ne yaptım ben
ben ne yaptım zaman
Murathan Mungan

.

Kaşların hilal yüzün ay
Ay yüzün hilal kaşların.

.

Fark eyleyince sahili bir gün hayâl
meyâl,
Anlar ki **yelken açmanın artık**
zamanıdır.
Artık zamanıdır, bilirim, yelken
açmanın,
Hatta kürekle gitmek için yolculuk
kısa.
Munis Faik Ozansoy

.

çok ve yok
yok ve çok
aç ve tok
tok ve aç

tut ve kaç
saklambaç
Necip Fazıl

.

güldeki gömü neyse, **gömüdeki gül**
odur
yaz bilindi, yaz, yaz
bilinsin
Hilmi Yavuz

.

yolların yaprağa
yaprağın yollara
dönüştüğü zaman
dili kuşatan erguvan
olur, bekleyiş, bekleyiş…
Hilmi Yavuz

.

Sezai Karakoç, Kara Yılan şiirinin her bölümünde tekrarladığı bir dizeyi oluşturan kelimelerin yerlerini değiştirerek, aynı dizeden vurgu ve tonlama değişikliği ile zengin bir şiir dili elde etmiştir:

Seni çağırıyorum parmaklarımdan
süt içmeye
…
Parmaklarımdan süt içmeğe
çağırıyorum seni
…
Seni süt içmeğe çağırıyorum
parmaklarımdan
Sezai Karakoç

.

Ben gülüşüne öldüm, o ölüşüme
güldü.
Farklıydık işte.
Özdemir Asaf

.

Ben ölseydim, **o** belki **ağlardı.**
Ama **o ağlasaydı; ben ölürdüm**.
Özdemir Asaf

.

İşçi **eğilir bükülür ve doğrulur**
Köylü **bükülür doğrulur eğilirken**
İnsan iyi maden kuyumcuda
Cahit Zarifoğlu

.

bu gece bir güvercin uykusuz
peşine düşmeyecek artık
güz yapraklarının
düşünüyor yalnız
geyiğin uzanıp ölmeye gittiği kuytuyu
bir güvercin uykusuz bu gece
şadırvan yorgun
yaşlı askerlerin ellerindeki
kanı yıkamaktan

uykusuz bir güvercin bu gece
bir eski denizi dinliyor
baykuşların gülücükleri görmeden

bu gece uykusuz bir güvercin
and içiyor uyanık kalmaya
düşündeki güneş
doğuncaya kadar
Talat Sait Halman

.

Mümkün değil Hüdâyı bilmek de
bilmemek de
Bilmek de bilmemek de mümkün
değil Hüdâyı
Muallim Naci

.

İnsan hükümdarsa hükümdar
insan.
Abdülhak Hâmit

AKROSTİŞ

Dizelerin ilk harfleriyle anlamlı bir sözcük oluşturma sanatıdır. Her dizenin ilk harfi, yukarıdan aşağıya doğru okununca bir isim çıkacak şekilde düzenlenmiş şiire denir. Divan şiirinde pek fazla akrostişe rastlanmamasına rağmen Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinde pek çok akrostiş örneğine rastlanır ancak çoğunun sanat değeri yoktur.

ÖRNEKLER

İRFAN EMİN
İyi günlerimde çok eller uzanır ellerime,
Resmimi, suretimi baş köşeye asarlar.
Fakat demir kapıların her kapanışında üzerime,
Ardında taş duvarların her kaldığım zaman,
Ne arayan beni, ne soran ...
Eeeehh, daha iyi be, bunun böyle olduğu
Minnetim ve borçluluğum yalnız sana kalsın.
İyi günlerimde benim unuttuğum insan eli
Nasılsın? .
Nazım Hikmet

.

ÖNEY
Öfkelenmiş nazlı yarim eylemez kâr yalvarış
Nazlı yarim hasta gönlüm dağlamak tek kurtarış;
Eylemez kar dağlamak vazgeç yeter canım barış;
Yalvarış tek kurtarış; canım barış; bitsin bu kış
Cahit Öney

.

MÜZEYYEN
Müzeyyendir benim ruhum, senin sevgin hayalinle,
Ümidim goncalansın, gel yine bezm ü visalinle
Zemine handeler döksün semalar, semt-i ulviden
Ederdim görmeyi arzu seni her gün o halinle
.
Yeşillensin temenniler, emeller hele bahar olsun,
Yeşillikler çiçeklensin, gönüller bahtiyar olsun,
Esen rüzgarla göğsün kakülün, hep tarümar olsun,
Nesim ağlar, gül ağlar, gülşen ağlar infisalinle
Tarık Ş. Onan

.

GÜLTEN
Girmez şu yanan bağrıma bir başka tebessüm
Ülküm, emelim, istediğim sadece sensin.
Lütfunla baharlar gibi şenlendi şu gönlüm,
Ta fecre kadar beklediğim her gece sensin.
Ey sevdiceğim, gözleri mestane gülüşlüm,
Nur yüzlü Gül ‘üm, özlediğim çift hece sensin.
A. Fuad Azgur

.

AYŞİM ALKAYA
Annesini sever pek;
Yapamaz hiç anneannesini görmeden
...
Şırıl şırıl akan suya bayılır;
İçinden gelirse, melodiler örer piyanosunda;
Masal kitaplarının pamuk prensesini
Arar tatlı uykusunda ...
Lambalar yandığı saat, penceresinde bekler
Kutular, paketlerle dönem
Allah'ın günü işten bunalmış, yorulmuş babasına.
Yemekler yapar papatyalardan, gül yaprağından;
Anlatır babaannesine Mıstık'ın yumakla oynamasını...
İ. Hilmi Soykut

.

Seviyorum hem de kimi
En tatlı birisini
Nasıl söyleyim sana
İlk harflere baksana

.

NİHAL
Nasıl ağlar hazan erince yapraklar
İntizar ile bî-mecal sararıp düşerken
Hayalî kaplar ufku geçen yazın
Artık sade hatırası kalacaktır
Leylâklarda müteessir solan.

.

MUAZZEZ AKKAYA
Mona Roza siyah güller, ak güller
Ulur aya karşı kirli çakallar
Açma pencereni perdeleri çek
Zeytin ağaçları, söğüt gölgesi
Zambaklar en ıssız yerlerde açar
Ellerin, ellerin ve parmakların
Zaman ne çabuk geçiyor Mona
Akşamları gelir incir kuşları
Ki ben Mona Roza bulurum seni
Kırgın kırgın bakma yüzüm Roza
Artık inan bana Muhacir kızı
Yağmurlardan sonra büyütmüş başak
Altın bilezikler o kokulu ten
Sezai Karakoç

.

ZEKAİ
Zevki, hicranda bulan gönlümü, aldatma da yak!
Ellerimden, deli olsam bile, affetme bırak!
Kesmem ümmidimi senden, bana kalsan da uzak.
Ah bilsen ne kadar güç, bana sensiz yaşamak.
İnleyen kalbimi, sen bil ki ölüm kurtaracak
M. Nafiz Irmak

.

Var olan bir sen, bir ben, bir de bu bahar
Elden ne gelir ki? Güzelsin, gençliğin var.
Dünyada aşkımız ölüm gibi mukaddes.
İnan ki bir daha geri gelmez bu günler,
Âlemde bu andır bize dost esen rüzgâr.
Cahit Sıtkı

.

ALEGORİ-TEMSİLÎ İSTİARE-TEMSİLÎ TEŞBİH

Bir şey söylerken başka bir şey kastetmek anlamına gelen alegori bir düşüncenin davranışın, duygunun, kavramın veya nesnenin simgelerle, semboller ile ifade edilmesidir. Bu tarzdaki eserlere de "alegorik" denir.

Alegoride tüm bir eserin neyi kastettiğini, açık hikâyenin ötesinde var olan diğer örtülü anlamı aramak gerekir.

Alegoriler, toplum tarafından bilineceğine emin oldukları sembolleri kullanabilecekleri gibi, mesajlarını kendi anlatılarında oluşturdukları semboller, kullandıkları benzetmeler ve mecazlarla da okuyucuya ulaştırabilir.

Sözlü ve yazılı anlatımda alegorinin temelini istiare, teşhis (kişileştirme), mecaz sanatları oluşturur. Bir eserin bir kısmı alegorik olabileceği gibi tamamı da alegorik olabilir.

Benzetme, metafor, sembol ve alegori kavramları, zaman zaman birbirlerine karıştırılabilen kavramlardır. Bu kavramların ortak özelliği, belli bir şey söylerken, aslında başka bir şey ifade etmelerinde yatar.

Bir eserde istiarenin çok kullanılması veya kahraman adlarının istiareli bir şekilde belirlenmesi, o eserin alegorik sayılması için yeterli değildir. Bir hikâyenin alegorik olabilmesi için kahramanların ve diğer varlıkların adlarının yanı sıra, hikâyedeki olayın da istiareli bir şekilde kurgulanması gerekir

Alegori, bir olay, nasihat, dilek veya düşünceyi, başka varlıklar vasıtasıyla ve onlara ait özelliklerle süsleyerek anlatmaktır. Alegorik ve sembolik anlatım, bazen, toplumun tepki duyacağı bir konuyu kapalı bir şekilde anlatmak için tercih edilir. Şairlerin yönetim, kültür ve medeniyet eleştirilerinde alegori veya başka kapalı bir üslûp tarzını tercih etmeleri doğaldır.

Sosyal ve siyasi eleştiriler, didaktik eserler, tasavvufi konular alegorik eserlerin en yaygın konularıdır. Didaktik bir eser olan Kutadgu Bilig bizdeki ilk alegorik eser kabul edilir. Eser dört sembolik karakter aracılığı ile öğüt almaktan pek hoşlanmayacağı düşünülen hükümdarlara üstü kapalı öğütler verir. Kutadgu Bilig, dört ana karakter arasında geçen diyaloglardan oluşmaktadır. Eserdeki bu dört ana karakterin her birinin belirli bir sosyal rolü vardır ve her biri belirli bir değeri temsil eder.

Küntogdı hükümdardır ve hukuku/adaleti temsil eder;
Aytoldı vezirdir ve saadeti/devleti temsil eder;
Ögdülmiş de vezirdir ve aklı temsil eder;

Odgurmış ise akıbeti/kanaati temsil eder.

Hüsn ü Aşk ise insanın tasavvuf yolunda aşması gereken engelleri kapalı bir anlatımla anlatan alegorik bir eserdir.

Hüsn ü Aşk'ta bütün kişi ve yer adları tasavvufî birer semboldür. Hüsn, hüsn-i mutlak (Allah), Aşk, derviş, Benî Mahabbet tarikat, Mekteb-i Edeb dergâh, Molla-yı Cünûn mürşid, Sühan kâmil mürşid, Gayret mücâhede, İsmet ihlâs, Kalp Kalesi gönül, Hûşrûbâ nefistir. Ayrıca eserde yer alan kuyu, cadı, gulyabani, harâbe-i gam, deryâ-yı âteş ile diğer kişi ve yerler insanın tasavvuf yolunda aşmak zorunda olduğu engelleri temsil etmektedir. Eser ilâhî aşka erişebilmenin, Aşk'ın Hüsn'e kavuşmasının güçlüğünü belirtmek amacıyla kaleme alınmıştır.

Çok eski çağlardan beri kullanılan alegorinin en temel özelliği teşhistir. Alegorik anlatımın ilk şartı kahramanların gerçek kişiler olmamasıdır. Bir kavram veya soyut bir nesne kişileştirilerek okuyucuya görünenin dışında gizli bir mesaj verilmeye çalışılır. Harname bu özellikte bir eserdir. Öküzleri kıskanan bir eşek anlatılarak insanların aç gözlülüğü hicvedilir.

Alegori, Osmanlı dönemi Türk edebiyatında çokça kullanılmış olmasına rağmen Osmanlı Türkçesinde böyle bir kavram yoktur. Batı dillerinden aldığımız "alegori" kelimesinin yerine bizde temsilî (yaygın) istiare-mürekkep istiare gibi terimler kullanılmıştır.